

Tuyên truyền hình ảnh người chiến sĩ cảnh sát nhân dân qua tác phẩm phim truyện truyền hình

TS. VŨ THỊ HƯƠNG LÝ

Học viện Chính trị Công an nhân dân, Bộ Công an; Email: Huongly286@gmail.com.

Tóm tắt: Trải qua 77 năm xây dựng, chiến đấu và trưởng thành (19/8/1945 - 19/8/2022), lực lượng Công an nhân dân (CAND) Việt Nam nói chung và lực lượng Cảnh sát nhân dân (CSND) nói riêng luôn hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ bảo vệ an ninh, trật tự, bảo vệ cuộc sống bình yên và hạnh phúc của nhân dân. Hình ảnh người chiến sĩ CSND thân ái, gần gũi với quần chúng; mưu trí, dũng cảm trong chiến đấu và từ trong đời thực đã được khắc họa rõ nét, phong phú và sinh động trong âm nhạc, hội họa, văn học và điện ảnh đã góp phần quan trọng lan tỏa hình ảnh đẹp về người chiến sĩ CSND trong lòng nhân dân. Đặc biệt trong những năm gần đây, nhiều tác phẩm phim truyện thuộc dòng phim hình sự đã đạt được những kết quả tích cực trong công tác tuyên truyền về hình ảnh người chiến sĩ CSND trên cả giá trị về nội dung và nghệ thuật.

Từ khóa: tuyên truyền; hình ảnh người chiến sĩ CSND; tác phẩm phim truyện truyền hình.

Tuyên truyền là một hoạt động trong công tác tư tưởng của Đảng nhằm truyền bá hệ tư tưởng, đường lối, chiến lược, sách lược của Đảng đến quần chúng nhằm xây dựng cho quần chúng thế giới quan, niềm tin cách mạng và tập hợp, cổ vũ quần chúng hành động theo thế giới quan, niềm tin đó⁽¹⁾. Do vậy, có thể quan niệm tuyên truyền hình ảnh người chiến sĩ CSND qua tác phẩm phim truyện là hoạt động truyền bá những hình ảnh đẹp trong lời nói, hành động, văn hóa ứng xử, cử chỉ, tư thế, lễ tiết, tác phong, việc làm của người CSND qua những tác phẩm phim truyện được chiếu trên truyền hình và chiếu rạp để tác động vào các đối tượng trong xã hội nhằm chuyển biến và nâng cao nhận thức, hình thành niềm tin, bồi dưỡng và xây dựng tình cảm tốt đẹp của quần chúng nhân dân với lực lượng CSND Việt Nam.

Ở nước ta, phim hình sự xuất hiện khá sớm trên sóng truyền hình và điện ảnh chiếu rạp. Từ năm 1997 đến nay, Trung tâm Sản xuất Phim truyện hình Việt Nam, Đài Truyền hình Việt Nam (VFC) và các đơn vị xã hội hoá (Hãng phim tư nhân) đã sản xuất và công chiếu trên sóng truyền hình quốc gia gần 40 bộ phim dưới “mũ” Cảnh sát hình sự, về chủ đề phòng chống tội phạm và điều tra phá án của lực lượng CAND đã thu hút được quan tâm, theo dõi của đông đảo khán giả xem truyền hình. Có thể kể đến các phim như: *Ngược dòng cái chết* (1997); *Nước mắt của mẹ* (1997); *Truy đuổi tội phạm* (1998); *Cái chết con thiên nga* (1998); *Kẻ giả*

đanh (1999); *Bí mật hồ hang rắn* (1999); *Hãy về với em* (2000); *Chuyên án thường nhật* (2002); *Cảnh sát đặc nhiệm* (2002); *Cổ cò trắng* (2022); *Cô gái đến từ Băng Cốc* (2004); *Lãnh địa đen* (2005); *Chạy án* (2006); *Đột kích* (2007); *Bản di chúc bí ẩn* (2013); *Câu hỏi số 5* (2015); *Người phán xử* (2017); *Mé cung* (2019); *Hồ sơ cá sấu* (2020); *Mặt nạ gương* (2021); *Bão ngầm* (2022)... Trong đó, các phim như *Chạy án* (1-2); *Đám mây bạc*; *Người phán xử*; *Hồ sơ cá sấu*... đã đoạt một số các giải thưởng Cánh diều; Giải thưởng Tạp chí Truyền hình VTV; Liên hoan phim quốc tế Tokyo; Giải Mai Vàng; Giải Ấn tượng VTV; Giải Liên hoan phim truyền hình toàn quốc...

Chủ đề mà các bộ phim truyện truyền hình khai thác thường là những cuộc đối đầu giữa lực lượng Công an với các nhóm tội phạm, hoặc cái nhìn trực diện về những hiện tượng tiêu cực trong đời sống đương đại, trong đó có một số bộ phim được phóng tác dựa trên vụ án có thật. Những diễn viên, nghệ sĩ đã góp phần tạo nên diện mạo của dòng phim này, tiêu biểu như NSND Nguyễn Hải, NSND Trần Nhượng, NSND Minh Châu, NSƯT Văn Báu, Võ Hoài Nam, Hoàng Hải, Hoa Thúy, Phạm Cường, Chu Hùng, Phạm Hồng Minh, Tuấn Quang, Việt Anh, Hồng Đăng, Đoàn Quốc Đam, Bảo Anh, Hà Việt Dũng, Cao Thái Hà... Thể loại phim hình sự không những tạo được thành công trên truyền hình mà một số phim chiếu rạp do Nhà nước đặt hàng như phim *Đứng trước*

biển, Bộ phim Săn bắt cướp, Lệnh truy nã, Hải đường trắng, Người không mang họ, Lưới trời ... đã tạo được nhiều tiếng vang.

Thời gian gần đây, có những tác phẩm phim truyền hình đã để lại hiệu ứng tuyên truyền tích cực về lực lượng CSND như bộ phim truyện *Bão ngầm*. Bộ phim đã đề cập tới hàng loạt vấn đề xã hội đương đại đang đem ngày tác động lên tâm tư, tình cảm, suy nghĩ, nhận thức, hành động của người chiến sĩ CSND. Trong bối cảnh, điều kiện nền kinh tế thị trường hiện nay, đồng tiền lên ngôi, chiếm vị trí cao nhất trên thước đo của thang giá trị. Cùng với nó là lối sống thực dụng, tối đa hóa lợi ích cá nhân, sự ích kỷ, vô cảm đã trở thành một xu thế ứng xử trong xã hội, các giá trị đạo đức truyền thống băng hoại dần...hẳn nhiên sẽ tác động đến người lính trong quá trình thực thi công vụ. Không ai nằm ngoài quy luật chi phối, tác động bởi điều kiện, môi trường, hoàn cảnh sống. Người lính, dù mang trên người trọng trách gì, thì trước tiên, họ vẫn là con người bình thường, với đầy đủ các sắc thái, đặc điểm tâm lý cá nhân như nhu cầu, hứng thú, định hướng giá trị, ý thức đạo đức, ý thức pháp luật, động cơ, mục đích sống...của con người. Việc cá nhân một số người lính chịu những tác động xấu từ môi trường, hình thành nên phẩm chất tâm lý tiêu cực bên trong, dẫn đến việc không vượt qua được thử thách, bị cám dỗ dễ rồi sa ngã, không còn là chuyện hiếm gặp. Nhưng đó chỉ là thiểu số “con sâu bỏ rầu nồi canh”. Còn đại đa số người chiến sĩ CSND đã vượt lên cám dỗ, khó khăn, trở ngại, thử thách hy sinh...để làm việc công, bảo vệ người dân, bảo vệ xã hội một cách vô tư, trong sáng.

Có thể khẳng định, chất liệu cho những sáng tác điện ảnh về đề tài hình sự hiện nay, không chỉ có những trận đánh lớn chứa đựng trong đó sự cam go, khốc liệt, tính ác hiểm của thế giới ngầm tội phạm, sự gian khổ hy sinh, tài năng mưu lược của lực lượng Công an mà còn là những câu chuyện phía sau vụ án, những điều xảy ra không nhìn thấy bằng mắt thường trong cuộc chiến đấu này. Hiện thực trong cuộc đấu tranh phòng chống tội phạm hiện nay, đó là không thiếu những anh hùng, nhưng đâu phải không có những trường hợp không vượt qua được những cám dỗ dễ rồi sa ngã. Thực tế đời sống đang diễn ra như thế. Công cuộc đấu tranh bài trừ tham nhũng, tiêu cực với quan điểm “không có vùng cấm trong xử lý sai phạm” của Đảng và ngành Công an thời gian qua, đã giúp loại bỏ khỏi lực lượng những cá nhân tiêu cực, thoái hóa biến chất.

Vậy thì điện ảnh phải bám sát, miêu tả sinh động cuộc chiến này, né tránh nó chỉ làm tác phẩm nghèo nàn, không thuyết phục. Tính hiện thực bao giờ cũng là nguồn cơn sức sống của văn học, điện ảnh. Mặt khác, hiện thực được khắc họa bằng ngôn ngữ điện ảnh sẽ sống động, tạo ra những cá tính đủ sức hấp dẫn khán giả Việt trong tình hình cạnh tranh khốc liệt với phim hình sự nước ngoài trên các nền tảng Internet.

Tác phẩm phim truyện về cuộc chiến đấu phòng, chống tội phạm của lực lượng CSND phải mô tả sâu sắc về tính khốc liệt của cuộc chiến diễn ra ở cả 3 địa hạt: đấu tranh bài trừ tội phạm, đấu tranh làm trong sạch nội bộ, đấu tranh trong tư tưởng, nội tâm người lính để giữ gìn sự liêm chính. Trong 3 cuộc chiến này, lấy xung đột với tội phạm để tạo môi trường, chất dung môi, làm cái cớ để kể về 2 cuộc xung đột còn lại, diễn ra trong nội bộ và ở nội tâm. Chủ đề tác phẩm nhấn mạnh về sự khốc liệt của 2 cuộc chiến phát sinh từ cuộc đấu tranh bài trừ tội phạm. Diễn hình và tiêu biểu miêu tả về cuộc chiến trên cả ba địa hạt này phải kể đến bộ phim *Bão ngầm* (chiếu trên kênh VTV1 năm 2022). Bản thân tựa đề của phim là “Bão ngầm” với hàm ý kể về những cơn bão không nhìn thấy bằng mắt thường. Với những nhân vật trong phim như: nữ trình sát Vũ Hạ Lam với sứ mệnh tiếp cận gia đình một doanh nhân thành đạt, để tìm ra sự liên hệ của họ với đường dây ma túy xuyên quốc gia, do không làm chủ được những rung động trái tim và viễn cảnh sang giàu, đã đem lòng yêu thương bác sĩ Hùng - người em của tên trùm tội phạm, đồng thời chia tay với người yêu cũ là trình sát Đào Hải Triều. Cuộc đấu tranh tư tưởng, giằng xé trong nội tâm người lính, đan xen với cuộc chiến tranh giành địa vị chức tước tại đơn vị, trong bối cảnh chuyển giao thế hệ lãnh đạo. Thượng tá Tuất, một người hăng tiến, thủ đoạn, vì muốn vươn tới chức vụ cao hơn, đã không từ những thủ đoạn ti tiện để cản trở đồng đội trong hành trình phá án. Thậm chí còn bắt tay với tội phạm, cung cấp những thông tin cơ mật vì vụ lợi. Kết thúc câu chuyện, kẻ suy thoái bị đào thải, người lính sau lúc chênh chao trở về quỹ đạo thiện lương. Nhưng chuyện không toàn hậu tuyệt đối. Trong trận đánh cuối cùng, những cán bộ liêm chính, tận tâm trước nhiệm vụ đã hy sinh anh dũng. Người trở về sau sai lầm rồi cũng rời khỏi hàng ngũ ... Phim đã mô tả không né tránh những vấn đề nhạy cảm mà họ gặp phải trong cuộc sống, công tác. Đó là bên cạnh những người lính can trường, quả cảm, mưu lược, yêu ngành, yêu nghề, hết

lòng tận tụy phục vụ nhân dân, thì cũng có những người “tự diễn biến, tự chuyển hoá” và bị đào thải. Phản ánh sinh động trên tinh thần xây dựng cuộc chiến đấu phòng chống tội phạm trên tất cả các khía cạnh. Đấu tranh với tội phạm, đấu tranh nội tâm, đấu tranh làm trong sạch tổ chức, lực lượng...Chỉ khi tôn trọng hiện thực, bằng cái nhìn, lăng kính hiện thực trong sáng tác, mạnh dạn mô tả, phản ánh các vấn đề đương đại xuất hiện trong cuộc đấu tranh phòng chống tội phạm, mới làm nên sức sống cho các tác phẩm điện ảnh về chủ đề hình sự hiện nay.

Có thể nói, những tác phẩm phim truyện này đã mang lại hiệu quả tích cực trong công tác tuyên truyền về lực lượng CSND Việt Nam bởi giá trị nội dung và nghệ thuật của dòng phim hình sự Việt Nam thời gian qua, có thể thấy về nội dung nhiều bộ phim đã đưa ra những cốt chuyện khá ly kỳ, gay cấn, phản ánh tương đối chi tiết, khá sinh động về cuộc sống, công việc của lực lượng CAND. Đội ngũ biên kịch, đạo diễn và diễn viên trong phim đã dựng công mô tả tính khốc liệt của cuộc chiến đấu phòng chống tội phạm hình sự, qua những trường đoạn diễn tả các cuộc đấu mưu, đánh bắt tội phạm, đấu tranh tâm lý của nhân vật... Về hình thức, những thủ pháp nghệ thuật trong phim bước đầu đã có những thành công, khắc họa được hình tượng nhân vật khá rõ nét. Người chiến sĩ CSND được khắc họa qua các tác phẩm phim truyện, điện ảnh với những phẩm chất như tận tụy, dũng cảm, mưu lược trong chiến đấu, có cuộc sống trong sạch, liêm chính.

Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đạt được đáng kể trên, cũng có thể thấy một số tồn tại, hạn chế của các tác phẩm phim truyện mang giá trị tuyên truyền về hình ảnh người chiến sĩ CSND. Một số phim hình sự chiếu vẫn có nhiều “sạn”. Chẳng hạn, về nội dung câu chuyện, còn tồn tại khá nhiều những kết cấu chuyện lỏng lẻo, chưa tới, không logic theo sự phát triển của sự kiện và tâm lý nhân vật, không thỏa mãn đòi hỏi của người xem. Nhiều tình tiết chuyện vì biên kịch lại không hiểu về nghề hình sự tưởng tượng ra, nên khá ngô nghê và buồn cười. Những câu chuyện như vậy, xem tập 1 đã có thể đoán được tập cuối, theo mô típ “ta thắng địch thua, thiện thắng ác thua”. Thực tế sinh động hơn nhiều, không phải mọi cái kết đều có hậu như vậy. Tất nhiên, viết phim hình sự là rất khó, vì phải tránh những vấn đề mang tính thủ pháp nghiệp vụ của ngành. Nhiều biên kịch không biết xử lý tình huống khó khăn này thế nào, đã chọn cách hoặc là bỏ

lùng (dẫn đến việc câu chuyện hời hợt, chưa tới), hoặc là cứ mô tả thật đậm biện pháp mà Công an đã làm để bắt được tội phạm, như vậy là lộ nghiệp vụ, bị cấm. Họ không biết cách lái vấn đề ra khỏi “góc chết” ấy. Thêm nữa, ngoài những pha đánh bắt, bàn mưu (nhiều khi chưa tới, mưu kế hời hợt), thì mảng tâm lý nhân vật (Công an và tội phạm) chưa được khai thác sâu, chỉ thoảng qua kiểu “chuồn chuồn đập nước”, nên tạo ra những câu chuyện lỏng lẻo, nhân vật mang dáng dấp “robot” chứ không phải con người bằng xương bằng thịt. Việc mô tả họ theo kiểu tô hồng một chiều, “lên gân lên cốt” thái quá, biến họ thành cỗ máy pháp luật vô hồn, chỉ biết đến công việc, đến pháp luật. Điều này rất vô lý, bởi vì người chiến sĩ CSND không thế.

Về nghệ thuật, còn một số hạn chế trong khắc họa hình tượng người chiến sĩ CSND, vô tình đã biến họ trở thành những nhân vật như “ông hình sự” trong phim điện ảnh Cảnh sát và đội mũ kepi 24/24 giờ, xong việc là ăn mỳ tôm; khi bắt phạm là rút súng chia vào đầu đối tượng; xưng hô trong giao tiếp với nhau còn khô cứng như đọc nghị quyết... Chưa hết, lưu manh giang hồ mà thông tuệ như học giả. Thực tế không vậy. Lính hình sự nhiều khi phải giống tội phạm hơn cả tội phạm thì mới bắt được tội phạm. Còn đối tượng đấu tranh của họ, đa phần là loại người thô lỗ, cục cằn, kẻ phạm tội dù có tinh quái đến đâu chúng vẫn mang dáng dấp, biểu hiện của người “lệch chuẩn”.

Việc tồn tại những hạn chế này trong phim, có nhiều nguyên do. Trước hết vì đề tài an ninh, trật tự (ANTT) là đề tài mang tính khu biệt, nghĩa là không phải ai cũng có thể tiếp cận với nó. Khó khăn khách quan là cả nhà biên kịch lẫn đạo diễn, diễn viên ít có điều kiện để trải nghiệm trong lĩnh vực này, nên việc thiếu “phông” kiến thức cần thiết về lĩnh vực này là đương nhiên. Làm phim hình sự mà chưa hiểu ngọn ngành thế nào là Cảnh sát hình sự thì phim chưa chạm tới được hiện thực cuộc sống, xã hội. Về thế giới tội phạm, họ cũng mừng tượng là chính, qua chất liệu báo chí hay phim ảnh trước đó, chứ chưa có trải nghiệm bản thân trong thế giới đó... nên mọi sự hình dung, đều không “cập” được với thực tế cuộc sống. Về nguyên nhân chủ quan, một số nhà biên kịch cho dòng phim này còn “non” tay, cả về “phông” kiến thức lẫn kinh nghiệm sáng tác. Nếu nhà biên kịch là người có vốn sống, sự trải nghiệm và có kiến thức hay trải nghiệm trong lĩnh vực ANTT thì tác phẩm sẽ gần với thực tế hơn. Những vấn đề phản ánh trong phim sẽ mang hơi thở của cuộc chiến đấu trên thực địa của người

chiến sỹ CSND, người lính khi xem phim mới thấy “có mình trong đấy” được.

Thực tại xã hội, với những vấn đề diễn ra hằng ngày, tràn ngập trên các xa lộ thông tin chính thống và phi chính thống như mạng xã hội, khiến độc giả không còn dễ tin vào những thứ họ xem được trên màn ảnh. Do trình độ thẩm mỹ nghệ thuật trong xã hội được nâng lên cùng mặt bằng dân trí; do quan điểm đa chiều, xu thế dân chủ xã hội, quyền tự do cá nhân - cái tôi được đề cao, nên việc tiếp cận văn chương, nghệ thuật của độc giả, khán giả đã và đang có những thay đổi mà người sáng tạo không thể không biết, nếu muốn tác tác của mình được công chúng đón nhận. Do đó, trước những đòi hỏi khách quan của hiện thực và những yêu cầu, nhiệm vụ đặt ra trong công tác tuyên truyền về hình ảnh người chiến sỹ CSND trong thời gian tới cần tập trung vào một số giải pháp sau:

Một là, đối với công tác quản lý đối với tác phẩm phim truyện có nội dung tuyên truyền về hình ảnh người chiến sỹ CSND đòi hỏi đối với công tác kiểm duyệt tác phẩm phim truyện cũng phải tự giải phóng mình khỏi những quan điểm chật hẹp, cố hữu về hình tượng người chiến sỹ CAND trong văn chương, nghệ thuật. Trên thực tế, mô tả nhân vật phản diện trong Công an là điều nhiều người e ngại, vì sợ phim làm ra không qua được “cửa” kiểm duyệt. Đó luôn là rào cản cho sáng tạo. Kết quả là phim không thuyết phục được khán giả vì không phản ánh đúng thực tế đời sống.

Vấn đề trình độ chuyên môn về điện ảnh của người nhận xét phim là hết sức quan trọng. Vì sự thiếu hụt về kiến thức điện ảnh, hay hạn chế về tầm nhìn, thậm chí là nỗi sợ trách nhiệm... có thể dẫn người duyệt phim đi đến những nhận xét phiến diện, chủ quan, áp đặt các mệnh lệnh không chính xác, làm bộ phim bị cắt nát, xóa sổ công sức của ê kíp sáng tạo và ảnh hưởng nghiêm trọng đến giá trị nội dung và nghệ thuật của phim. Để làm tốt công tác kiểm duyệt, người được giao nhiệm vụ bên cạnh việc nắm vững chủ trương của Đảng về công tác nghệ thuật, pháp luật về điện ảnh... còn phải cập nhật những tiến bộ của nền điện ảnh thế giới, để có đủ tri thức cần thiết khi đánh giá, nhận xét về phim hình sự.

Hai là, về công tác biên kịch, để phim hình sự Việt “giữ mắt” được khán giả, cần phải xây dựng được những kịch bản hay về cốt truyện, với những nút thắt không thể đoán trước, bởi đời sống hiện thực trong lĩnh vực ANTT luôn chứa đựng đầy sự phức tạp, gay cấn

khó lường. Biên kịch phải đào sâu suy nghĩ, lao động nghiêm túc hơn nữa. Quá trình viết kịch bản nên có sự tư vấn của những người trực tiếp làm nghề. Có thể mới loại trừ được sự “ngô nghê” trong lời thoại, hành động, diễn xuất. Có thể, mới đưa vào được trong phim những xung đột tâm lý, diễn biến nội tâm của nhân vật ở cả 2 phía - chính diện và phản diện, để bộ phim đó sống động và thực tế hơn. Cần loại bỏ ngay những suy nghĩ giản đơn một chiều về cuộc chiến đấu này, loại bỏ ngay cách nhìn xơ cứng về người chiến sỹ CSND. Đừng mô tả họ như những “cỗ máy pháp luật”, chỉ biết có công việc. Hãy miêu tả họ đúng là những con người, với đầy đủ các phẩm chất tâm lý cá nhân tích cực và tiêu cực. Hãy làm phim trên giấy đúng như thực tế cuộc sống. Đừng né tránh những “góc khuất”, “mặt trái”, bởi nếu dám nói, dám đưa ra và xử lý tốt, người xem sẽ hiểu được sự cam go, khốc liệt của cuộc chiến đấu chống tội phạm, từ đó có thái độ ủng hộ hơn, thêm tin yêu những chiến sỹ Công an chân chính. Chính sự cách tân có tính đột phá, thể hiện tinh thần dân chủ, ý thức đối thoại với những quan niệm chật hẹp về hình tượng người chiến sỹ CAND sẽ tạo ra sức sống cho kịch bản. Có thể coi cuộc chiến đấu phòng chống tội phạm là chất liệu nghệ thuật để hư cấu, để tưởng tượng ra chuyện khác, chứ không nhất thiết phải bám sát, dựa trên những câu chuyện có thật để xây dựng tác phẩm.

Ba là, về công tác đạo diễn phim hình sự, ê kíp sáng tạo cần phải hiểu sâu về nghề này qua sự tích lũy tri thức từ nhiều con đường khác nhau. Đặc biệt khi làm phim, nên mời ngay những người lính cổ vấn cho mình, chứ không cần tìm đâu xa. Ngoài ra, cũng phải nói đến vai trò của lực lượng cổ vấn chuyên môn cho các bộ phim. Nếu nhà làm phim biết mời ngay chính những người lính CSND làm cổ vấn cho bộ phim của mình, sẽ cho ra đời những tác phẩm hay hơn. Đừng quan trọng chức vụ hay cấp hàm của vị cổ vấn cho phim, mà nên quan tâm vị đó có trưởng thành từ lực lượng hình sự hay không. Chỉ người trong cuộc mới có thể nói rõ nhất về công việc của mình.

Nếu làm được những điều này, phim hình sự Việt sẽ rút ngắn được khoảng cách với phim cùng thể loại của nước ngoài và “giữ mắt” khán giả, vì đây là đề tài hấp dẫn người xem hơn cả./

(1) Lưu Trần Toàn (2019), *Tuyên truyền hình ảnh Việt Nam ra thế giới qua báo chí đối ngoại trong giai đoạn hiện nay*, Luận án Tiến sĩ Chính trị học, Học viện Báo chí và Tuyên truyền, Hà Nội.